

JOHN HENRY NEWMAN EGYHÁZSZEMLÉLETÉNEK ALAPJAI

Newman egyháztana a legszorosabb kapcsolatban áll élete legmélyebb, minden mást meghatározó eseményével. Belépése a Római Katolikus Egyházba nem csupán áttérés volt, vagy igazából nem is az, hanem megtérés. Szó sem lehet itt felületes katolikus triumfálásról, főleg nem napjainkban, amikor sok katolikus nem ismeri egyháza isteni eredetét, nem szereti azzal a szeretettel, amellyel Krisztus szerette, életét adva érte.

Newman ezt írja *Naplójában*: „Számomra nem a protestánsok katolikus hitre térítése az elsődleges feladat, hanem a katolikusok megerősítése. Olyannyira ez az én személyes célom, hogy mind ez ideig a világ azt hangoztatja rólam: azt ajánlom a protestánsoknak, hogy ne legyenek katolikussá.”¹ Igen, Newman mindig óvta az áttérni készülőket attól, hogy anélkül tegyék meg ezt a lépést, hogy teljes szívből hinnék: „a Római Katolikus Szent Egyház Krisztus egyetlen nyája és az üdvösség bárkája.”² Nyilvánvalóan Newman tudta, hogy Krisztus kereszttáldozata révén mások is üdvözülhetnek, de csak akkor, ha nem jutottak arra a felismerésre, hogy a Katolikus Egyház isteni eredetű, és mégis kivülről maradtak. „Aki meggyőződött arról, hogy egyrészt nem tagja a Katolikus Egyháznak, másrészt arról, hogy a római közösség az igaz Egyház, az köteles magát azonnal alávetni annak és föl vételét kérni”³

Nagyon fontos látnunk, hogy Newman ekkleziológiájának minden lényeges mozzanata megtérésének erőterében áll. Itt valami hallatlan érdekeltséget fedezhetünk fel. Newman az elkárhozás vagy üdvösség kérdéseként élte meg, hogy ő Krisztus Egyházában legyen, abban az ősisében, amely Szent Atanázé és a többi egyházatyáé, amely eredetében apostoli és katolikus.

Hűsége az anglikán egyház iránt

Aki nem ismeri alaposan Newmant, nem értheti meg teljes egészében az előbb idézett kijelentésének első részét: „Aki meggyőződött arról, hogy egyrészt nem tagja a Katolikus Egyháznak.” Ez a mondata megtérésének első szakaszát foglalja össze, mert ő anglikánként meg volt győződve arról, hogy a Katolikus (az egyetemes) Egyház tagja. Semmi sem áll távolabb tőle, mint az Anglikán Egyház elhagyása. Itt most nincs lehetőségem bemutatni azt a rettenetes benső szenvedést, szenvedélyes kutatást, ahogy Newman bizonyítani igyekszik, hogy az Anglikán Egyház hiteles folytatása az első

négy-öt század keresztény egyházának, amelyet katolikusnak nevez. (Abban az időben a Római Katolikus Egyházat nem nevezte katolikusnak, hanem rómainak, vagy egyszerűen romanizmusnak.) Azt a bizonyos 39 cikkelyt, amelyben az Anglikán Egyház megfogalmazta hitvallását, Newman az első századok egyházatyái tanításának fényében értette és értelmezte. A reakció megdöbbentő volt: Oxford elítélte, majd az anglikán püspökök is. Azt kellett látnia, hogy aki a katolikus, az ősi, az egyetemes egyházat keresi a 19. századi Anglikán Egyházban, annak tudtára adják, hogy azt ott nem találhatja meg. Réműlettel vette észre, hogy az egyetem és a felső hierarchia az Anglikán Egyházban az ősegyházat keresőket odaveti a romanizmusnak.

Fenntartásai a katolikus egyházzal szemben

Newman tudta, hogy a Krisztusba vetett hitet, a keresztségben elnyert isteni életet az Anglikán Egyházban kapta. Körömszakadtáig védte egyházát. Ha már nem engedték, hogy az ősegyház folytatását lássa benne, hát látta benne Szamariát, mely ugyan szakadásban élt, de Isten irgalmából a kegyelem és szentség hordozója volt. A Római Egyházzal kapcsolatban a legnagyobb nehézséget az ún. újabban megfogalmazott dogmák okozták neki, például az átlényegülés vagy a Szűz Máriára vonatkozóak. Pontosabban az, hogy vajon ezek az ősi Credóhoz kívülről hozzáadott elemek-e, avagy csírájában benne foglaltattak már az ősi keresztény hitben. Felfedezi a dogmafejlődés tényét, és ő, aki fél, hogy katolikussá (rómaivá) kell lennie, egyedül a meglátott igazságra és lelkiismeretére hallgat. Fordulópontot jelent az az öt megállapítás, amelyet az *Apológiában* olvashatunk:

A dogmafejlődés felfedezése

„1. Sokkal bizonyosabb vagyok abban (az atyák alapján), hogy nekünk felróható szakadásban vagyunk, mint abban, hogy az Evangélium nem tesz lehetővé továbbfejlődést, s hogy a római út helytelen.

2. Sokkal bizonyosabb vagyok abban, hogy a mi (modern) doktrínáink tévesek, mint abban, hogy Róma (modern) tanai azok.

3. Kétségtelen, hogy a (speciális) római eszméket nem találjuk meg kifejtve a korai egyházban, de ennek ellenére azt hiszem, hogy elég sok olyan nyomra rálelhetünk, amelyek valószínűsítik és bizonyítják őket, föltéve, hogy az egyház isteni vezetés alatt

áll. A kérdés egész egyszerűen a Lélek által az egyháznak adott ígéret természetén fordul meg.

4. A (modern) római tanítás bizonyítéka éppannyi erőt (vagy még többet) meríthet az ősiség elvéből, mint olyan tanokból, amelyeket mi is vallunk és Róma is vall: pl. több szől Róma székének fennhatósága, mint az eucharisztikus jelenlét mellett, a szentekhez való fohászkodás, mint a szentírási kánon egyes könyvei mellett.

5. Az Ószövetség és az Újszövetség analógiája a tanfejlődés elismerését sugallja.”⁴

Gyötrődő keresésében oda jut, hogy az Anglikán Egyház nem katolikus, vagyis nem folytatója az első négy-öt század katolikus egyházának, és amikor azt is belátja, hogy az ún. újabb római dogmák csírájában már benne foglaltattak az ősi szentatyák hitében, lelkiismerete készítésére kéri felvételét a Római Egyházba. Ezt fogalmazta meg az előbbi idézet második fele: „másrészt aki meggyőződött arról, hogy a római közösség az igaz Egyház, az köteles magát azonnal alávetni annak és felvételét kérni.”

Globális egyházzsemlélete

Newman egyházzsemlélete globális. Nem egy-egy dogmát vizsgál külön-külön, hanem az Egyházat a maga egészében, s ha számára nyilvánvalóvá válik, hogy Krisztus, az élő Isten Fia alapította ezt az Egyházat, akkor ezzel együtt azt is tudja, hogy Isten Fiának volt ahhoz elég hatalma, hogy amit 19 századdal korábban mondott, azt 19 évszázadon át és a világ végezetéig lényegében ugyanúgy értsék az ő hívei. Aki azt mondja a mai időkben, hogy a Római Egyház (és vele az Orthodox egyház) a bálványimádás bűnébe esett, mert imádja a szent színek alatt jelen lévő Krisztust, az egyedül Krisztust vádolja a legnagyobb bűnnel, amit Isten létére nem tudott megakadályozni. Miért nem beszélt világosabban és nyíltabban arról, hogy a kenyér és a bor nem az ő teste és a vére, hanem ő mást ért alatta. Newman mindent egységben lát, nem szenved csótlásban. Az olyan állítás, mely bálványimádással vádolja a Római és az Orthodox Egyházat, Newman számára Krisztus és a Szentlélek istenségének burkolt tagadása lenne.

Ám Newman egyházzsemléletének még egyetemesebb gyökerei vannak. Hármat emelek ki, a leglényegesebbeket: a Teremtő Gondviselő Istenbe vetett hitet, a lelkiismeret követésének kötelező voltát és az életszentségre való törekvést.

A Teremtő és Gondviselő Isten és az Egyház

Meghatározó alapélménye

Newman tizenöt éves, amikor családja anyagi helyzete miatt a nyári szünetet is a kollégiumban tölti. Megtérése ott kezdődik, ahol Isten művei kezdődnek, és ahol a Hiszekegy. Ebben is érzékelhető a már-már isteni méreteket öltő nagy formátumú keresztény igazi lelki alkata. 1816 nyarán hirtelen rettenetes betegség vette le a lábáról. Mayers evangélikus lelkésztől kapott néhány lelki könyvet elolvasásra. Mindezek hatására egészen átalakítja Őt Isten kegyelme. Ő maga tartja ezt az eseményt megtérése, sőt egész élete alapélményének. „Van két abszolút, s szembeszökően magától értetődő létező, én és a Teremtőm” - írja az *Apológiában*. Nem korabeli vallási individualizmus ez, hanem Szent Ágoston-i mélységben való ráatalálás az ember végső titkára, a minden történést megelőző, minden más kapcsolatot és vonatkozást megalapozó viszonyra a teremtő Isten és az „én”, az ő teremtménye között. Ez a magányosság rémülete mögötti édes valóság, hogy Isten a nemlétezésből hozott elő (mint az egész univerzumot), s hogy öröktől fogva gondolt rám, végigkíséri Newmant egész életén.

Hite a teremtő, gondviselő és önmagát kinyilatkoztató Istenben

Newmant olvasva rádöbben az ember, hogy nem érdemes más istenekkel foglalkozni, csak azzal, aki képes teremteni. Isten minden későbbi művét a teremtés alapozza meg és jellemzi. Newman ettől az időtől kezdve Istentől sugallt követelménynek tudja, hogy neki cölibátusban kell élnie egyháza gyakorlata és az egyházi közízlés ellenére. Nem hajlamát követi, hanem Isten akaratát, és úgy tudja, hogy így jobban egyesülhet Istennel. Ebből is világos, hogy Newman legelső találkozása Isten jelenlétének kegyelmével a legteljesebb engedelmesség jegyében áll. Ő Istent sohasem csak az eszével, hanem teljes akarattal, egész életével igyekezett befogadni. Külön tanulmányt kellene írni arról, hogy Newman számára Isten megértése lehetetlen csak rációval. Őt egzisztenciálisan lehet csak érteni. Pontosabban, Isten megértése nem más, mint megragadottnak lenni általa (amiben természetesen az értelemnek is része van).

Gondviselésről a szó szoros értelmében nem beszélhetünk a Biblián kívüli vallások esetében, melyek az istenséget azonosítják a világgal. Ott az istenség öntudatlan kifejlődéséről lehet csupán beszélni. Az ateizmus sem ismeri a gondviselést. Newman legmélyebb meggyőződése, hogy a Teremtő törődik teremtésével, vagyis gondot visel

rá: minden teremtményét a maga természetében tartja létben, az embert, mint szabad akaratú teremtményt, aki elszakadt ugyan tőle (Newman számára az áteredő bűn az egyik legalapvetőbb és ugyanakkor legnyilvánvalóbb valóság), de Isten nem hagyta el, hanem céljához segíti a kinyilatkoztatással, amelynek a csúcspontja az Ige megtestesülése, amelyet öröktől fogva elhatározott.

Az egyház mint a kinyilatkoztatás letéteményese

Majdnem azt lehet mondani, hogy Newman Isten tiszta fogalmából vezeti le az egyetlen és igaz Egyház létezését. Isten teremtő és gondviselő. A bukott emberen segítő kinyilatkoztatást ad, amelynek csúcspontja az Ige megtestesülése, aki Titokzatos Testére, az általa alapított Egyházra bízta a kinyilatkoztatás igazságait, és nyilván biztosítja is azt, hogy ez az Egyház meg is tudja azt csorbítatlanul őrizni.

Hogy egy teremtő és az emberre gondot viselő Isten képes önmagáról kinyilatkoztatást adni a bűnbeesett embernek, az ember pedig képes felfogni és befogadni ezt a kinyilatkoztatást, azt Newman kora gondolatáramlataival szemben állítja. Nem emlegeti kora divatos, nagy rombolást végző áramlatát, az agnoszticizmust, hacsak nem liberalizmus név alatt, ám tud róla, és úgy száll szembe vele - ahelyett, hogy bármiféle vitába bonyolódna -, hogy megalkuvás nélkül az ellenkezőjét, az igazságot hirdeti, és abban egyre jobban elmerül. Az agnoszticizmussal szemben ő nemcsak lehetségesnek tartja a kinyilatkoztatást, vagyis Istent elég hatalmasnak és elég jónak ahhoz, hogy önmagát feltárja az ember előtt, hanem éppen a megtestesülésben látja ennek abszolút megvalósulását, amely a történelem és a kozmosz központi, és mindkettőnek értelmet adó eseménye. Isten gondviselését ezért elsősorban abban látja, hogy az egész világot felkészíti Jézus Krisztus eljövetelére, tehát maga az isteni Gondviselés tette készsége a világot, hogy befogadja Őt.

Az üdvösség rendjéről szóló tanítás

Amikor Isten megközelíti az embert, akkor emberi szintre ereszkedik le és alkalmazkodik az emberi képességekhez. Ezért az isteni Gondviselés fokozatosan adta át - általában a világnak és sajátosan Izraelnek - akaratának kinyilatkoztatását, és lépésenként készítette fel az embert az Evangélium gyümölcsöző befogadására. Ez az üdvösség rendjéről szóló tanításban fejeződik ki, amelyet Newman az egyházatyáktól, elsősorban Kelemtől és Órigenéstől vett át. Amint *Apológiájában* kifejti: „Volt egy is-

teni törvény, amely egyenesen a zsidóknak adatott, és egy bizonyos értelemben vett elrendelés, amely a pogányok javára szólt. Ő, aki Jákob magvát (Jézust) az ő kiválasztottainak adta, nem zárta ki látószögéből az emberiség többi részét sem.”⁵ A világ így mind zsidó, mind pogány részről készen állt Krisztus, illetve a kinyilatkoztatás és az Egyház befogadására, mert senki emberfiától nem tagadtatott meg az isteni kinyilatkoztatás, de a világ egy része hiteles kinyilatkoztatásban részesült. A zsidókat a pátriárkák, a törvény és a próféták készítették fel. Newman Izrael egész történetét a kereszténység kezdeteként fogta fel, mert Isten „egyetlen Egyházat alapított, és pedig a kezdetektől”⁶

A lelkiismeret hangja

A pogányokat pedig a lelkiismeret által - melyben a kinyilatkoztatás bennfoglalt ígérete és egy külső törvény utáni szomj rejlett - készítette fel. A lelkiismeret az isteni törvényhozó belső hangja, mely így szól: „Tedd ezt, azt ne tedd!; a büntudat, a lelkiismeret-furdalás és a büntetéstől való félelem” (Us 18). Ha ennek a hangnak nem engedelmességek, valamint a jó érzés, ha engedelmeskedtek, mindez a lelkiismeretes emberekben egy jó szándékú és uralkodó megismeréséhez - a róla való tudáshoz - vezetett. Ez a tudás azonban részleges volt és halvány, s ezért született meg a lelkekben a félig ismert törvényadótól jövő kinyilatkoztatásnak a várása. Továbbá azért is, mert a lelkiismeret hangja gyakorta halk és összeegyeztethetetlen a világ hangjával, így az ember egy külső törvény szükségét érzi, kell neki valaki, aki segít tisztázni a lelkiismeret elvárásait.

Így valósult meg a Kinyilatkoztatásra és az Egyházra való felkészülés, arra az Egyházra, amely a „Kinyilatkoztatás megtestesülése”⁷ Milyen zseniális meglátás! A „Kinyilatkoztatás megtestesülése” Jézus Krisztus, de Egyháza, mint az ő Titokzatos Teste, maga is a Kinyilatkoztatás megtestesülése. Mint ahogy Krisztus a végső Igazság, s ezt az Igazságot Egyháza hordozza.

A lelkiismeret és az Egyház

Mi is a lelkiismeret? Newman szerint „Kétféle mód létezik meghatározásra: az egyik csupán egyfajta képességnek, érzéknek tartja, mely arra tanít minket, hogy ezt vagy azt tegyük; a másik Isten szava visszhangjának tartja. Az első mód nem a hit útja, a

második a hité”⁸ Mi sem áll távolabb Newmantól, mint elválasztani az értelem és a hit világát. Ebben a két meghatározásban sem választja el, hanem megkülönbözteti.

Nagyon fontos itt tudatosítanunk, hogy a lelkiismeretet az ember veleszületett képességének tartja, amely eligazítja őt, ha homályosan is, a jó és a rossz megkülönböztetésében. Semmiképpen nem teszi meg azt a kárhozatos és egész Európát lassan háromnegyed százada romboló és antropológiai szempontból aláásó hamis redukciót, amelyet Freud megtett, hogy a lelkiismeretet nem tartotta egyébnek, mint egy „felettes én”-nek, amelyet a nevelés alakított ki bennünk. Newman mintha érezte volna, a jövő legnagyobb veszélye abban lesz, hogy egyesek magát a lelkiismeretet tagadják. Természetesen van felettes én: hála Istennek, van neveltségünk. Ám a lelkiismeret tapasztalati tény. Newman elsődleges, ősi és alapvető tapasztalata, hiszen azt követve kereste a teljes igazságot, angol és anglikán neveltetése ellenére.

A lelkiismeret meghatározása

A két meghatározás tehát nem ellentétbe állítás, hanem megkülönböztetés. „A lelkiismeret nem előrelátó önzés vagy önmagunkkal való összhang utáni vágy. A lelkiismeret annak hírnöke, Aki a természetben és a kegyelemben mintegy fátyol mögül szól hozzánk, és Aki helyettesei által tanít és irányít minket. *A lelkiismeret Krisztusnak velünk született helyettese bennünk*: a próféta intéseiben, uralkodó döntéseiben, pap áldásaiban és átkaiban. Még ha meg is szűnnék az egész Egyházban az örök papság, lelkiismeretben mégis fönmarad a papság elve, és súlyosan kötelez...”⁹

A legsúlyosabb, amit Newman kijelent a lelkiismeretről, miután meghatározta, az ma az egész, szemünk láttára épülő világbirodalmat ideológiai alapjaiban támadja meg - bemutatva, hogy hamvába holt vállalkozás a lelkiismeret jogaira hivatkozni a lelkiismeret kötelessége nélkül: „A lelkiismeretnek jogai vannak, mert kötelességei is vannak. Manapság azonban a társadalom nagy többsége számára a lelkiismeret joga és szabadsága abban áll, hogy fölszabadítson, semmibe vegye a Törvényhozót és a Bírót, hogy független legyen a kötelezettségektől. Szabadsággá lesz, hogy válasszon vallást vagy sem, hogy elfogadja az egyiket vagy a másikat, hogy büszkén minden vallás fölött érezze magát, miközben mindegyikről pártatlan ítéletet mondhasson.”¹⁰

„Elrongált lelkiismeret”

Mondanom se kell, hogy ez már nem a lelkiismeret, hanem az elrongált lelkiismeret, amelyet birtokosa sohasem akart követni, sohasem engedelmeskedett neki. Erre mondja Newman, hogy „a legelső, amit lelkiismeretünkbe kell vésnünk, az, hogy az ember éles késsel játszik, ha az igazság mibenlétét kritikusan vagy közömbösen értelmezi, ahelyett, hogy kitartó erőfeszítéssel megbizonyosodna annak létéről. Úgy vélem, már felületes megfigyeléssel is fölismerhető, hogy az emberek nagy többsége nem azzal az őszinteséggel alakította ki vallásos felfogását. Ez még akkor sem jellemzi őket, amikor földi terveik sikerét remélhetnék. Hogyan lenne meg a legnehezebb valamiben, ami a vallás igazsága?”¹¹ Egyszerűen szólva, amit az el nem rongált lelkiismeret mond, például hogy a magzat megölése emberölés, vagy hogy az eutanázia öngyilkosság és gyilkosság, azt tanítja a kinyilatkoztatás, amelyet Krisztus Egyháza őriz, és azt védi a pápa Péter utódjaként.

Mindig meglep, hogy egyes kívülállók minket, katolikusokat úgy képzelnek el, mint a delphoi jósda előtt álló ókori pogányokat, akik szorongva várják az isteni döntést, amiről előzőleg sejtelmük sincs. A pápa azt mondja ki, amit az Egyház mindig hitt és vallott, még ha burkoltan is, és azt, amit az el nem rongált lelkiismeret sejt. Newman egyháztanában az az igazán új, hogy ezt állandóan együtt látja. Ma nem a pápai csatlakozhatatlanság tényével és tanával van baj, nem is az Egyház Krisztus által alapított egyetlen voltával, mely az igazság oszlopa (1Tim 3,15), hanem az elrongált lelkiismeretekkel, amelyek már nem ismernek kötelességet, csak korlátlan jogokat. Ilyen roncsolt lelkiismeretű lehet egy katolikus teológus is. Szegényben minden össze van zavarodva, de jaj neki, ha tanít, mert csak zavart kelt, semmibe véve a *consensus fideliumot*, a Newman által annyira hangsúlyozott tényt, hogy a hívek nyugodt, meg nem zavart és egyetemes hite tévedhetetlen.

A lelkiismeret tehát, ahogy egy korábbi idézetből láttuk, a pogányokat előkészítette a Kinyilatkoztatásra és az Egyházra, és a mai nem hívő vagy nem keresztény embert is képes vezetni a Kinyilatkoztatás és az Egyház valósága felé. Newman maga tapasztalta, hogy lelkiismeretének engedelmeskedve jutott el a Római Egyházba, és a korábban Antikrisztusnak nevezett pápaságban felismerte a Kinyilatkoztatott igazságok Krisztustól rendelt tévedhetetlen védelmezőjét.

A bűnbeesett emberiség nyomorúságos állapotáról

A bűnbeesett emberiség nyomorúságos állapotát szemlélve írja Newman: „Mit lehet erre a szívszorító, az értelmet zavarba hozó látványra mondani? Válaszom az, hogy vagy egyáltalán nem létezik Teremtő, vagy pedig az embereknek ez az élő társadalma a legigazibb értelemben el van szakítva az ő jelenlététől... Ha van Isten, márpedig van, akkor az emberi faj csakis valamilyen szörnyű őseredeti csapás miatt szenvedhet. Teremtője céljait teljesen kiforgatta. Ez a tény, amely éppannyira igaz, mint létezésének ténye: ezért hát a teológiában eredeti bűnnek nevezett tan számomra majdnem olyan bizonyossá válik, mint az, hogy a világ létezik, s hogy Isten létezik. Most pedig tegyük föl, hogy a Teremtő áldott és szerető akarata, hogy a dolgok ezen anarchikus állapotába beavatkozik. Mit gondoljunk, könyörületének céljait milyen módon és milyen eszközökkel fogja elérni, mondhatni szükségképpen és magától értetődően? Mivel a világ ennyire abnormális állapotban van, ezért alig lehet meglepetés, ha a beavatkozás maga is szükségképpen ugyanilyen rendkívüli, csodálatos lesz... A Teremtő akarata az, hogy beavatkozik az emberi életbe, s gondoskodik róla, hogy megmaradjon a világban a Róla való, az emberi szkepticizmus erejével szembeszállni képes határozott és világos tudás, ebben az esetben... a legkevésbé meglepő, ha ő megfelelőnek tartaná egy olyan hatalom fölállítását, amelyre ráruházza a vallási kérdéseket illető tévedhetetlenség előjogát... (...) az Egyház tévedhetetlenségéről úgy beszélek, mint a Teremtő irgalmából neki juttatott adományról, melynek révén meg tudja őrizni a világban a valást... s megmenteni az emberi gondolkodást saját öngyilkos túlzásaitól.”¹²

A pápa csalatkozhatatlansága a Kinyilatkoztatás és az azt őrző Egyház természetéből következik. Ám Newman tudatában van annak katolikus korában is, hogy a lelkiismeret az a teremtésben kapott alapvető, Isten hangját fogó készülékünk, amelynek utasításait a Kinyilatkoztatás teszi egyértelművé, és a kihirdetett dogmák.

„A lelkiismeret embere”

Az ősi valóságot Newman annyira tiszteli, hogy egy anekdotikus megjegyzésében így fejezi ki magát: „Ha egy ünnepség végén a pohárköszöntőben esetleg a vallás is szóba kerülne, akkor - ha éppen úgy tetszik - a pápa egészségére is innék. Mindenekelőtt azonban először a lelkiismeretre emelném poharam, és csak azután a pápa egészségére.”¹³ Newman a lelkiismeret embere. Kora ifjúságában megtanulta és élete végéig szem előtt tartotta: inkább az igazság, mint a lelki békesség. Vagyis a lelkiismeret

ret által hajtott igazságkeresés érdekében vállalta a körülötte és időnként benne dúló viharokat.

Az életszentségre való törekvés és az Egyház

Gyermekkori anglikán neveltetésében nem volt se több, se kevesebb, mint ami megtalálható a korabeli anglikán családokban. Egy hatalmas, életre szóló útipoggyászt azonban kapott Newman az Anglikán Egyházban a szent keresztségben elnyert természetfeletti élet mellé: a Bibliát. Már gyermekként feltűnt neki az éles különbség, amely fennáll környezete vallásossága és a Bibliában található emberek vallásossága között. Míg a korabeli átlag keresztény néha imádkozott, néha elment az istentiszteletre és Bibliát olvasott, de élete mindennapi folyását egészen más elvek, ösztönök és érdekek irányították, addig a Bibliában szereplő hívő embert, egy Ábrahámot, egy Jeremiást egzisztenciálisan megragadta Isten valósága, jelenléte és Isten akarata.

„A teljes személyiség mozog”

Newman számára a vallás nem vallásos érzelmek, vélekedések halmaza, hanem Isten akaratához való igazodás, a kinyilatkoztatott igazságok elfogadása és Isten mindenek felett való szeretete. Az ő Istenről való gondolkodása és beszéde (teológiája és ekkológiája) nem csupán a ráció működése ezen vallási területen. Ahogy mondotta: „a teljes személyiség mozog.” Ez egyébként Newman egyik legnagyobb kijelentése, antropológiai és teológiai meglátása. *Apológiájában* írja: „Szent Ambrus mondásának erejét nagyon átéreztem: »Úgy tetszett Istennek, hogy nem a logika eszközeivel menti meg népét« - a papírízű logika iránt mindig is ellenszenvvel viseltetem. Engem soha sem a logika hajtott előre, mint ahogy az időjárást sem a barométer higanyszála vezérli. Mindig a konkrét létező érvel, az évek szállnak, s már másként gondolkodom, hogyan lehetséges ez? A teljes személyiség mozog, a papírlogika csak rögzíti a változást. A világ minden logikája kevés lett volna ahhoz, hogy gyorsabb haladásra késztesen Róma felé, mint ahogy történt... A nagy tettekhez idő kell.”¹⁴

Amióta a Teremtő jelenlétére és a vele való kapcsolatra rányitott, tudatosan törekedett az életszentségre. Cölibátusát is csak abból a célból vállalta, hogy jobban egyesülhessen Istennel, mert úgy tudta, Isten ezt tőle kéri. Tehát egész ösztönvilágát a szentség (az isteni szféra) erőterébe emelte. Számára az Egyházban való lét értelme a

szentségre való törekvés, hiszen a keresztségben az isteni természet részesei lettünk (lásd 2Pét 1,4).

Hivatottságunk a szentségre

Nem ez volt kortársai felfogása, mint ahogy ma sem ez a felfogása sokaknak még a Katolikus Egyházban sem. Egyfajta természetes életet élnek, amihez segítséget nyújt itt-ott a vallás, vagy egy kicsit átszínezi, illetve a földi élet végén valamiféle reménységet nyújt. Newman számára az Egyházban mindenki meghívást kapott a szentségre, és minden keresztény legelső feladata, hogy szentté váljon. Huszonöt éves, amikor anglikán papként ezeket mondja: „El kell szakadnunk a bűntől, gyűlölnünk a világ tetteit, a testet és a gonosz szellemet. Isten parancsainak megtartásában kell örömminket találnunk, úgy tennünk mindent, ahogy kívánja, az eljövendő világ távlatában kell élnünk, mintha már elszakítottuk volna az élet szálait és meghaltunk volna.”

Newman szerint az igehirdetés célja az életszentség utáni vágy felkeltése, az életszentségre való vezetés: nem teológiai eszme-futtatások, nem a fiatalok minél nagyobb számban való becsalogatása a templomba, nem a hívek nagy többségének vallási közízlése kiszolgálása, hanem az életszentség. De semmi sem olyan hatástalan, mint beszélni az életszentségről, ám valójában nem törekedni rá. Newman beszédében megéreztek az életszentségre való törekvést. Egy idős hölgy, aki még hallgatta Newmant, így nyilatkozik: „Mr. Newman gyakran viselt koszos karinget, de amikor elkezdett beszélni, azt véltük, a mennyben van.” William Lockhart, aki Littlemore-ban vele élt, s gyakran hallotta beszélni, így emlékszik rá vissza: „Amikor Newman az oxfordi St. Mary templom pulpitusáról a Szentírást olvasta, az ember azt érezte, hogy egy látnok olvassa ezeket a szavakat, aki látta Istent és Isten dolgait. Sokan olvasták nagy átéléssel, de szavuk nem jutott el a lelkekig. A képzelőerőre hatottak, remek előadók voltak, nem tudtak megfélekedezni önmagukról, s az emberek sem felejtették el őket. Newman azonban oly erővel hatott a lelkekre, hogy maga szinte eltűnt. Az ember csak arra a magasztos lélekre gondolt, amelyik látta Istent. Maga Isten szólt hozzánk, amint szólni szokott teremtményein keresztül; ebben az esetben egy ember hangjának a közvetítésével.”

Newman igehirdetése

W. D. White Newman beszédeiről írt tanulmányában a következő tulajdonságait emeli ki: „alapvető dogmatikai alapjait tekintve Newman beszédeit tanító - bár nem rendszerezetten tanító - jellegűnek kelt mondanunk; a megtestesülés tényét és a krisztológiai szempontokat hangsúlyozva kerügmátikus; az életszentséget és az Isten akarata iránti engedelmességet sürgetve magasan erkölcsi; a sürgősség sajátos érzéke miatt apokaliptikus; Isten jelenlétének tudatossága és a boldogság reménye miatt eszkatológikus; az emberi indítékok és a felszín szüntelen szondázása miatt lélek-elemző; a korszellem bírálata miatt prófétai; az életszentség utáni sürgető vágya a hithősök és vértanúk példájának magasztalása miatt megindító és áhítatot ébresztő; biblikus és patrisztikus szemlélete miatt hitelesen katolikus; az egyháztörténet és az istentisztelet iránti érzéke miatt egyházi és liturgikus jellegű; elfelejtett ügyek és igazságok újraélesztése miatt kiválóan apologetikus.”

Newman egyik legutolsó kísérlete, hogy az Anglikán Egyházban maradjon: 1841-ben négy beszédben hirdette meg, hogy Anglia Egyháza bár szakadásban van, de legalább a szentség ismertetőjegyével rendelkezik. Majd amikor megírta az angol szentek életét, a legnagyobb közömbösséggel találkozott. Ez megrendítette, mert számára Krisztus Egyháza valóságos egységben van a Szenttel (Istennel), és tagjai életszentségre vannak hivatva. Ő maga, mint a szentek, magát nem tartotta szentnek, valóságos szenvedést jelentett neki, ha fülébe jutott, hogy szentnek tartják, de legmélyebb törekvése semmi más nem volt, mint az életszentség. A Katolikus Egyházba is ez a törekvés sodorta be, és egyháztanának legalapvetőbb vonása az Egyház szentségének felismerése, elismerése és részvétel ebben a szentségben.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Newman egyházszemlélete megtérése legmélyebb valóságának erőterében alakult ki, pontosabban megtérése, életszentségre való törekvése azonos Krisztus Egyházának felfedezésével, a lelkiismeretére hallgatva az igazság útján.

Jegyzetek

- 1 Autobiographical Writings, 258.
- 2 Letters and Diaries, I. N., XXVI, 225.
- 3 Letters and Diaries, I. N., XXVII, 58.
- 4 Apologia pro Vita Sua, 310–311
- 5 Sermons Notes of J. H. Card. Newman, 1849–1878, 213.

6 Uo.

7 Letters and Diaries, I. N., XXVIII, 55. (letter to J. R. Morley). Vö. Sr. Kathleen Dietz
OFS: John Henry Newmannek az Isteni Gondviselés vezérelte útja a Római Egy-
házba (előadás).

8 Sermons Notes of J. H. Card. Newman, 1849–1878, 327.

9 Certain Difficulties Felt by Anglicans in Catholic Teaching, II., 248–249.

10 Certain Difficulties Felt by Anglicans in Catholic Teaching, II., 250.

11 Letters and Diaries, I. N., 170

12 Apologia pro Vita Sua, 366–368.

13 Certain Difficulties Felt by Anglicans in Catholic Teaching, II., 261.

14 Apologia pro Vita Sua, 275–276.